

Mattei Dogan and
the Mixed Economy
– the Critique
of the Western
Neocorporatism

MATTEI DOGAN ȘI ECONOMIA MIXTĂ – CRITICA NEOCOR- PORATISMULUI OCCIDENTAL^{*)}

RADU BALTASIU

In their book Mattei Dogan and Dominique Pelassy carefully scrutinize the problem of neocorporatism in Western Europe. The social problem of the falling of the welfare state goes together with this strange mixture between the private and the state interests. Squeezed among them, the public interest, the "citizen" goes somehow wrong. In this paper we have tried to state the rationale of such a process, of the neocorporative "mixed economy".

Problemele tranziției societății românești ar putea fi mai puțin dureroase dacă liderii țării, intelectualitatea cu acces mediatic (există în România, cel puțin la ora actuală, și o intelectualitate cu un acces mediatic destul de restrâns) ar ține seama de erorile modelului occidental de dezvoltare.

Apărută în România în anul 1992, ca urmare a eforturilor depuse de către profesorul universitar Cătălin Zamfir și de directorul Editurii Alternative, Nicolae Lotreanu, cartea lui Mattei Dogan – **Economia mixtă, jumătate capitalistă, jumătate socialistă** – este un semnal de alarmă. Prin traducerea ei în România, ea semnalează încă de la începutul experimentului numit "tranziție" o serie de fapte de care, dacă s-ar fi ținut cont, s-ar fi putut fi evita erorile unei tranziții cu prea multe modele și cu prea multe distorsionări politice. Însă, după cum vedem, nu a fost să fie așa. Cartea profesorului Dogan rămâne un reper foarte important în această dezbatere comparativă asupra modelelor de dezvoltare din Europa, cu privire la capcanele dezvoltării, fenomene care pot induce alte fenomene grave, de natură socială și economică, chiar și la nivelul unor societăți maturizate democratic, cum sunt națiunile occidentale.

^{*)} Mattei Dogan, Dominique Pelassy, **Economia mixtă, jumătate capitalistă, jumătate socialistă**, Editura Alternative, 1992

Problema

Mattei Dogan este unul dintre primii cercetători care au descris cu acuratețe problema complexului de dezvoltare occidental: neocorporatismul. Dogan sesizează faptul că, în ciuda unor progrese majore în ceea ce privește calitatea vieții cetățeanului de rând, democrația și libertățile fundamentale – proclamate, de altfel, cu voce tare în aceste țări – riscă să fie foarte serios diminuate prin expansiunea unui veritabil complex instituțional, de natură economică, politică, socială și administrativă, pe care Dogan îl numește, în concordanță cu alte scrieri contemporane, "neocorporatism".

Notiunea de "economie mixtă" este indisolubil legată de către profesorul Dogan de problematica neocorporativă a statului bunăstării. Statul occidental modern, contemporan cu studiul profesorului, este un stat neocorporativ din punctul de vedere al mecanismelor de reglare a intereselor private și profesionale prin intermediul aparatului de stat și la nivel de stat, cu suport politic. În același timp, statul occidental modern este un stat social, este un stat de servicii, este un stat al bunăstării. Problema este că statul nu mai face față corect și suficient de flexibil noilor cerințe, din ce în ce mai mari, de asistență. Statul, ca instrument de asistență, interferează cu economia prin mecanismul corporativ și o socializează, îi mai atenuază laturile "dure", printr-un concept larg instituționalizat de "protecție socială" etc. În același timp, statul, interferând ca furnizor de servicii și ca promotor al unor interese ale capitalului cu economia, și chiar cu alte interese ale capitalului, se lasă pătruns de interesele grupurilor profesionale și ale marilor interese financiare, într-o formulă care pune în lumină uniuni de interese ciudate și mai puțin permise din punct de vedere democratic – funcționarii statului putând deveni "aserviți" unor interese particulare foarte puternice, odată chiar cu o bună parte a mașinăriei statului. În acest fel, economia occidentală este, în

fapt, o economie socializată, adică mixtă, cu structuri de servicii sociale foarte puternice, alături, dimpreună și chiar în intersecție cu interese uneori disjunctive ale marilor corporații, organizații economice și profesionale.

"Conceptul de economie mixtă s-a născut odată cu apariția primelor întreprinderi constituite prin asocierea colectivităților publice și a producătorilor privați. Cu timpul, expresia s-a extins până la a acoperi orice formă de cooperare între stat și interese private. ...

Extinderea rolului său a contribuit la transformarea logicii capitalismului. Au apărut, astfel, economii în care piața nu mai este decât un element de reglare printre altele.

Văzut din acest unghi, conceptul de economie mixtă poate să fie înțeles ca un compromis între «capitalism» și «socialism»." (Dogan, op.cit., p.11).

"În timp ce statul devine o caracteristică și cuprinde într-o rețea de irigare din ce în ce mai întinsă țesutul social, se produce un alt fenomen de colonizare, care implică invadarea statului de către forțele sociale. Acest proces de colonizare l-am definit prin termenul de «corporatizare a statului»." (Dogan, op.cit., p.115).

Înainte de a enunța concepțiile cu care operează Mattei Dogan în ceea ce privește fenomenul, este important să subliniem cele două coordonate fundamentale pe care operează neocorporatismul în societățile occidentale moderne: pe linia individuală – prin inducerea unui fals sentiment de siguranță prin supradimensionarea unui aparat de servicii și asistență care transformă spiritele libere într-o masă de "asistați", aspect cu ample implicații asupra eficienței economiilor respective însăși. Pe un plan mai larg, cel politic, neocorporatismul "se face vinovat" de tendințele sale constante de a ocoli instituțiile

democratice, de a le face inutile, prin negocierile directe dintre organizațiile industriale sau de altă natură:

"Unii (autori) ne asigură că prea multă redistribuire paralizează efortul și economisirea, și pun la stâlpul infamiei mentalitatea de asistați debili. (...) (Mattei Dogan, Dominique Pelassy, Economia Mixtă, p.95).

"Scurt-circuitarea parlamentelor se produce ca o caracteristică esențială a democrațiilor gestionare. (...) Acordul dintre partenerii sociali ar avea ca dezavantaj (...) faptul că se realizează «în detrimentul exigențelor unei reprezentări reale, mergând chiar împotriva legitimității și a controlului democratic.»" (Reinhold Knoll & Anton Mayer, Österreichische Konsensdemokratie in Theorie und Praxis, Wien, Bonhlaus, 1976, p.122 și 127 apud Dogan, ibidem, p.199).

Neocorporatismul ar putea fi "«un nou totalitarism» într-o situație ce contribuie la slăbirea organelor clasice de reprezentare, mărind simetric puterea asociațiilor și atrăgând asupra tuturor defectele oligarhiei. (ibidem, p.199).

Și totuși, cartea profesorului francez de origine română ne dă de înțeles că Occidentul nu are în momentul de față o soluție viabilă, de înlocuire a sistemului neocorporativ. Sistemul acesta, arată Dogan, aparține de fapt unui set întreg de necesități ce coincid cu înseși funcțiile statului modern. Nu ne rămâne de adăugat decât că sistemul corporativ modern (neocorporatismul) are și imperfecțiuni, unele dintre ele îngrijorătoare, însă performanța economică garantată printr-o armonie a intereselor și liniștea socială dată prin asistența statului constituie o țintă deja realizată de către Occident. Ne oprim aici cu introducerea problemei, chestiunea distorsiunilor generate de neocorporatism urmând a o desfășura în capitolul special consacrat.

Noțiunea de neocorporatism

Fără să dea o singură definiție, exhaustivă, a noțiunii, Dogan ne oferă o serie de exemple circumscrise teoretic din viața națiunilor occidentale referitoare la problematica statului neocorporativ – stat al bunăstării, sub diferite aspecte ale sale, mai cu seamă sub acela al sistemului de echilibrare a intereselor corpurilor mai mult sau mai puțin productive ale societății. De asemenea, neocorporatismul, ca sistem de gestiune a intereselor sociale chiar de către actorii direcți ai aparatului economic, este legat și de un sistem foarte dezvoltat, până la autoblocaj, de redistribuție a veniturilor, numit al "bunăstării" (statul bunăstării).

Elementul important al organizării neocorporative este, după cum vom ilustra mai jos, modalitatea de rezolvare a problemelor din cadrul societății, la nivelul diferitelor grupuri de interese profesionalizate. Aici este, arată Dogan, și principalul pericol al neocorporatismului în raport cu interesele democratice ale societății: corpurile profesionale tind să scurtcircuiteze mecanismul partidelor politice, reprezentat mai cu seamă la nivelul parlamentului și să își rezolve problemele direct, prin negociere între ele, între ele și guvern.

Să ilustrăm chestiunea neocorporatismului occidental contemporan printr-o primă definiție a acestuia, cea referitoare la caracterul său de armonizator al unor interese diverse într-un cadru mai mult sau mai puțin ferm statuat:

"Neocorporatismul manifestă o formă deosebit de elaborată de articulare colectivă a intereselor pentru că una din condițiile succesului său este un tip de organizare cuasi-monopolistă, rigidă și disciplinată. În același timp, legătura dintre partide și interese a fost un alt factor al acestei tendințe corporatiste, asociind grupurile la puterea de stat." (Dogan, op.cit, p.131).

Care sunt aceste interese? Dogan le descoperă la nivelul principalelor corpuri profesionale, într-o manieră în care

"politica agrară asociază interesele țăranilor; politica transporturilor sau a construcțiilor, (asociază) (...) diversele grupări interesate; politica sănătății ..., politica regională așa cum s-a văzut ea aplicată în Sarre sau în Ruhr, unde în jurul comitetelor s-au asociat partide, sindicate, reprezentanți ai autorităților federale și locale." (Dogan, op.cit. p.194).

"Observatori ai scenei austriece au legat performanțele onorabile ale națiunilor neocorporatiste de faptul că marile organizații integrate în stat «nu se consideră limitate la o reprezentare strict sectorială, ci își asumă mai degrabă o responsabilitate economică globală». Astfel, «neocorporatismul» ar putea, în mod paradoxal, să se prezinte ca o garanție împotriva coroziunii «corporatismelor» (...)" (Dogan, op.cit., p.193).

Vedem, iată, că succesul economic și social al Occidentului este indisolubil legat de participarea grupurilor profesionale și industriale – așa numitele "tendințe corporatiste" la puterea de stat, alături de partide. Legătura dintre acestea, este atât de puternică, încât formula lor politică neocorporativă este caracterizată de Dogan drept "rigidă". Asocierea corpurilor profesionale la puterea politică este, iată, cheia statului bunăstării, atât a succeselor, cât și a relelor sale. Deși întărește caracterul democratic al noii organizări corporative, Dogan ne semnalează o primă problemă atunci când interesele grupărilor corporative ocolesc mecanismul parlamentar:

Neocorporatismul este "un nou tip de democrație reprezentativă, pe jumătate parlamentară, pe jumătate corporativă. Partidele și parlamentarii nu mai par suficient inserați în viața socială, în timp ce o asociație familială, profesională sau confesională permite membrilor săi să ocupe un loc în viața politică pe calea intereselor lor majore". (Dogan, op.cit. p.134).

Funcționalitatea statului și neocorporatismul

Rolurile asumate de către statul bunăstării, chiar funcționalitatea sa în ceea ce privește armonia fundamentală a mecanismului economic și a intereselor, sunt, arată Dogan, asigurate de către mecanismul neocorporativ. Aceasta în ciuda efectelor sale secundare, unele dintre ele foarte serioase.

Așa de pildă, chestiunea vitală a accesului la resursele financiare este reglementată prin mecanisme neocorporative la nivelul instituției statului. De asemenea, balanța producție-consum în societate ar fi grav perturbată în absența cadrului de negociere oferit de către aceste mecanisme. Statul este astfel, la nivelul instrumentelor sale executive "informator și mediator: de acțiunile sale depind în parte schimbările internaționale, ca și climatul social". (Dogan, op.cit., p.30). Faptul că însuși climatul social depinde de modul de comunicare a diferitelor interese la nivelul înalt al statului, arată uriașa importanță a mașinării neocorporative în statul modern occidental.

Dincolo de acest aspect, statul neocorporatist este principalul furnizor de servicii și de asistență pentru societate. Și, cel puțin aproape 40 de ani, nici o altă instituție socială nu a reușit o mai bună furnizare a acestor servicii decât statul, de unde și denumirea de "stat al bunăstării" pentru structurile neocorporative occidentale. Problemele și viciile acestui uriaș furnizor de servicii le vom constata, după profesorul Dogan, mai jos. Pe de altă parte însă, după cum tot domnia sa arată, nimeni nu poate garanta că vreo organizație privată ar putea face mai bine acest lucru, sau că ar putea fi ferită de problemele de care suferă în prezent statul occidental al bunăstării:

"Cei care văd ca miză a secolului alegerea deschisă între statul total și individ renăscând într-o înmulțire ieșită din comun a organizațiilor de mărime

limitată, par să nu-și fi pus problemele aferente disfuncțiilor politice evidente pe care le provoacă orice frământare a rețelelor de protecție socială. (...) Se poate prevedea că delegarea unei părți din responsabilitățile sale sectorului privat va genera multe greșeli asemănătoare.” (Dogan, op.cit., p.107).

Problemele statului neocorporatist

În principiu, după cum decurge din demonstrația profesorului Dogan, statul bunăstării ajunge să “consume mai mult decât produce” – după cum afirmă unii politicieni români, cu referire însă nu la stat, ci la societatea civilă –, aspect concretizat într-o ineficiență crescută a serviciilor sale, în demobilizarea unor importante resurse materiale și umane și, ce e mai grav, în însăși subminarea principiului controlului democratic asupra puterilor din societate. Criza aceasta a statului bunăstării și a mecanismelor sale de tipar neocorporativ nu are o soluție foarte bine conturată – cu câteva excepții –, deocamdată. Astfel, declinul statului bunăstării este foarte greu de oprit, cauzele fenomenului aflându-se chiar în rațiunea de a fi a sistemului, chiar la nivelul principalelor imperiative la care acesta a fost “proiectat” să răspundă.

Astfel, presiunea maselor în sensul redistribuirii tot mai accentuate a veniturilor în sensul “ușurării condițiilor de muncă și viață”, dimpreună cu presiunile constant tot mai mari “ale intereselor”, constituie factori majori ai erodării capacităților de deservire ale interesului democratic fundamental al societății și, nu în ultimul rând, ale resurselor sale financiare.

Concret, Dogan identifică la nivelul “grupurilor defavorizate”, pe de o parte, iar pe de alta, la nivelul “funcționarilor aserviți” și al burgheziei antreprenoriale, principalele surse ale incapacității de adaptare ale mecanismului statului bunăstării, de unde și decăderea sa:

“Presiunile exercitate în sensul redistribuirii veniturilor contribuie la umflarea rolului statului în așa fel încât el devine producător de servicii colective pe piață sau agent de transferuri.” (Dogan, op.cit., p.15).

“Grupurile sociale defavorizate sunt primele tentate să ceară intervenția statului. Hugh Dalton, celebru financiar britanic, un timp ministru al majestății sale, spunea cu umor că singurul mijloc de a reduce cheltuielile publice ar fi retragerea dreptului de vot anumitor categorii, ca bătrânii, de pildă.” (Dogan, op.cit., p.16).

“Masa funcționarilor aserviți (s.n.) unor sarcini colectiviste se constituie, într-adevăr, în mod natural, într-un gigantesc grup de presiune pentru a interzice o repliere semnificativă a statului. (...) Dar, antreprenorul (s.n.), el însuși, resimte nevoia unei puteri reglatoare capabilă să intervină pentru a elimina la maximum fluctuațiile ciclice care duc la încurcături în privința resurselor materiale, financiare, umane.” (ibidem).

O contribuție importantă la declanșarea crizei statului bunăstării a avut-o, arată Dogan, și o anumită doză de politicianism și demagogie, atât la nivelul sindicatelor, cât și al conducătorilor politici. Asumarea repetată, odată cu ciclurile electorale, a unei palete largi de promisiuni, a mărit încărcătura de sarcini asupra statului, de unde și o parte importantă a problemelor cu care acesta se confruntă în prezent.

“Astfel ia ființă un câmp de presiune despre care puținul pe care-l putem spune este că îl împinge pe politician la o rațiune cu alură sinucigașă. Concurența electorală alimentează cel mai adesea demagogia promisiunilor sau legi ale căror consecințe sunt departe de a fi recunoscute sau chiar explorate.” (Dogan, op.cit., p.83).

Fiind tot mai prins în plasa propriilor interese și ale comanditarilor săi, statul bunăstării ajunge, treptat, într-un complex de probleme tot mai greu de rezolvat. Domeniul acestora variază de la deturnarea energiilor sănătoase privitoare la motivația muncii până la risipirea fondurilor.

"Acest stat social (...) nu umanizează logica rece a profitului decât producând propriile efecte perverse: exacerbare birocratică însemnând constituirea unui ecran prin număr, apăsare și centralizare (...); incapacitatea agenților statului de a-și asuma noile sarcini ale funcției publice; incapacitatea agenților monopolurilor instituite pentru nevoile reale ale publicului; lipsa de rațiune în producerea deciziilor, inerentă marilor organizații protejate etc." (Dogan, op.cit., p.96).

Într-o ordine oarecare, iată câteva dintre problemele enunțate de profesorul Dogan:

Feudalizarea societății. Aparatul de stat, prin protecțiile pe care le face, conduce la apariția unor adevărate "proprietăți de interese" aflate sub înaltă protecție, scoase cumva din jocul liberei concurențe și al inițiativei. Economia și societatea devin victimele unor interese patrimoniale, care nu se supun logicii eficienței capitalismului instrumental- rațional.

"Aproape peste tot, statul distribuie în sectorul productiv o mană financiară atât de considerabilă încât a devenit actuală problema atribuirii acestor fonduri. De care principiu de adjudecare să te ții pentru a evita stâncile-capcană simetrice, una ridicată de concesiunile generalizate și costisitoare și alta ivită dintr-un favoritism ce poate duce la renașterea unor forme incontrollabile de «neo-feudalism». Tentațiile protecționismului, transformarea miniștrilor în voiajori de comerț, ambele par să aparțină noii logici a unei congruențe monstruoase între ceea ce rămâne din capitalism și

un stat, chiar corporații sindicale, ale căror vocații specifice și antagoniste nu mai apar în mod clar." (Dogan, op.cit., p.31).

Năruirea valorilor clasice care au condus la dezvoltarea capitalismului de tip occidental modern. Transformarea publicului într-o "masă de asistați", de "practicanți ai cultului loisir-ului" lovește indubitabil în aparatul mental bazal, în motivațiile psihologice ale dezvoltării. Această "anestezie" își asociază o puternică dezamăgire în condițiile înmulțirii eșecurilor statului bunăstării, conducând la grave disjunctii între ideea de justiție, de pildă, și cea de libertate. Libertatea, piatra de temelie a Occidentului modern este pusă în mare pericol atunci când nevoia de securitate socială devine mai pronunțată decât cea a recunoașterii meritului.

"Tocmai ineficacitatea însăși a statului bunăstării în planul justiției sociale ajunge să fie denunțată" (Dogan, op.cit., p.97).

"Securitatea a mistuit ideea riscului, scumpă capitalismului incipient, și egalitatea își face cuib în locul ideii de merit." (Dogan, op.cit., p.71).

"... La pierderile evidente de motivație pentru recipiendari, care pot găsi că este mai confortabil să aștepte subsidii decât să se scoale de dimineață, se opune reacția plătitorilor nu prea înclinați să suporte nevoile generale ale sistemului. Observăm astfel cum cadrele se transformă în funcționari (...), cum industriașii ezită să mai angajeze noi salariați de teamă că pe urmă nu vor mai putea scăpa de ei etc."

Unii (autori) ne asigură că prea multă redistribuire paralizază efortul și economisirea, și pun la stâlpul infamiei mentalitatea de asistați debili. ... (Dogan, op.cit., p.94-95).

"Dar unde se ajunge când (...) bazele creșterii economice se năruie (...) Decepția provocată de instituțiile protectoare urcă la suprafață: conflictul între egalitate și libertate, opoziția între securitate sau justiție și un individualism renăscut." (Dogan, op.cit., p.65).

Reducerea eficienței sociale și economice. "Capcana sărăciei" și pericolul dezindustrializării sunt două din principalele efecte perverse ale decăderii statului bunăstării și ale mecanismului neo-corporativ de gestiune a intereselor. Astfel, printr-o presiune tot mai mare a solicitărilor de asistență, mecanismul statului încurajează așteptarea și mai puțin munca, chiar în defavoarea celor nevoiași. Al doilea aspect, acela al pericolului dezindustrializării, se referă la scăderea însemnată a competitivității industriilor europene ca urmare a creșterii costurilor sociale și a presiunilor fiscale aferente asupra producției și investițiilor.

"Nu s-a făcut încă bilanțul confuziei provocate de ceea ce se numește poverty trap, care afundă în sărăcie pe cei care văd un avantaj în a rămâne nevoiași pentru a profita de ajutoarele destinate celor care au cu adevărat nevoie." (Dogan, op.cit., p.93).

"Fondul criticilor ține de faptul că prețul statului social, scumpindu-l pe acela al muncii, ar omori în fașă productivitatea. Cum să asigurăm competitivitatea industriilor europene când produsele pe care le fabrică revin la un preț mult mai ridicat decât cel al bunurilor manufacturate la Singapore sau în Brazilia? Avansul tehnologic al Occidentului nu a împiedicat un proces de dezindustrializare pe care observatorii serioși îl consideră dramatic." (Dogan, op.cit., p.91-92).

Creșterea nepermisă a presiunilor fiscale. După cum arătam mai sus, profesorul Dogan demonstrează că vicierea

mechanismului bunăstării are la origine și dereglarea sistemului de redistribuție, adică a fiscalității. Se ajunge astfel la demotivarea muncii și investițiilor, ca și la încurajarea economiei subterane. Pierderile de competitivitate națională sunt indisolubil legate de scăderea productivității muncii, care la rândul ei este datorată în mare măsură presiunilor fiscale ale statului.

"Absentismul și cultul loisir-ului care au devenit o adevărată plagă în unele țări, trebuie să fie înțelese în parte ca dezertări datorate unei presiuni fiscale prea grele. La ce bun încă păstrarea de a urca în ierarhia salariilor dacă statul confiscă până la 80 sau 85% din tranșele superioare de venit, ca în Marea Britanie și în Suedia? (...) În unele țări, au fost evaluate la 5% din PNB pierderile de productivitate legate de aceste atitudini." (Dogan, op.cit., p.94).

Denaturarea echilibrelor sociale și demografice constituie alte probleme deosebit de grave, constituite ale maladii statului bunăstării. Așa de pildă, multiplicarea de câteva ori a cheltuielilor destinate șomajului și cele destinate asistenței populației în vârstă, categorii socio-demografice într-un dezechilibru tot mai evident față de masa productivă a societății, contribuie la adâncirea tot mai pronunțată a statului într-o criză fiscală, odată cu creșterea ineficienței economice. Așa de pildă, au fost situații când, în Anglia, ajutorul de șomaj a echivalat producția platformelor de petrol ale țării, fapt cu un puternic impact asupra balanței financiare. Alături de doleanțele șomerilor, cele mai puternice presiuni fiscale asupra statului vin din partea sistemului sanitar – prin ceea ce Dogan numește "socializarea sănătății" –, în contextul unei semnificative îmbătrâniri demografice a democrațiilor din Vestul continentului.

"Recesiunea a constituit evident o pârgie principală a creșterii cererii. (...) Cu rate de șomaj care, în 1985,

erau aproximativ 10% în Franța, ca și Germania Federală, atingând în Marea Britanie 13%, în Belgia 15%, în Țările de Jos 16%, în Irlanda 18%, iar în Spania 22%, politica de susținere adoptată pentru a putea face față crizei a reprezentat sume considerabile. (...) În Marea Britanie, statul ar fi cheltuit pentru alocații, în 1981, «echivalentul veniturilor lunare obținute din petrolul extras din Marea Nordului, cam 8 miliarde de lire.» (Dogan, op.cit., p.75).

„O constrângere care apasă asupra cheltuielilor sociale provine din îmbătrânirea demografică a populațiilor europene. Peste tot pe bătrânul continent, guvernanții iau la cunoștință, cu neliniște, datele perspective care asigură că proporția persoanelor de peste 65 de ani, egală astăzi cu aproximativ 1/7 din populație, ar putea să urce la 1/3 în două decenii. Aceste cifre sunt cu atât mai alarmante, cu cât menținerea sănătății septuagenarilor și octogenarilor reprezintă de acum înainte o sarcină de cel puțin 3 ori superioară celei asumate pentru sănătatea tinerilor sub 15 ani.” (Dogan, op.cit., p.78).

„Peste tot, prelungirea vieții și declinul natalității se combină într-un amalgam exploziv. (...) Cu excepția Greciei și a Irlandei, toate țările Europei celor zece au plonjat sub rata de fecunditate de doi copii pentru o mamă.” (Dogan, op.cit., p.83).

„Deciziile politice au contribuit activ la exagerarea locului pe care îl au pensiile în cadrul cheltuielilor sociale. Astăzi, mai multe persoane acced mai mult ca ieri la beneficii care nu au fost încă amputate de criză, ci, dimpotrivă, au progresat sensibil. (...) Preocupate de a elibera o piață a muncii saturată, clasa politică atinsă de miopie sau constrânsă de împrejurări s-a orientat spre soluția reducerii vârstei de pensionare.” (ibidem, p.84).

„Pentru guvernele Europei, problema demografică, adăugându-și povara la alte «fatalități» economice și tehnologice, deschide problema celor mai crude dileme. Care societate poate, într-adevăr, să prefere pe termen lung bătrânețea nașterilor, susținerea șomerilor în dauna unei educații generoase – bază pentru noi locuri de muncă în viitor?” (ibidem, p.86).

În finalul acestui rezumat de probleme, adăugăm pe una dintre cele mai importante, asociate cu sistemele neocorporative ale statului bunăstării, referitoare la punerea sub semnul întrebării a însuși mecanismului democratic, înlocuit printr-un “nou totalitarism” al intereselor diferitelor corpuri sociale și grupuri de interese. Aceasta este, de fapt, cea mai serioasă problemă a “democrațiilor gestionare” moderne – reaparitia statului totalitar, rupt de interesele alegătorilor și legat direct de interesele diferitelor grupări cu acces la pârgghiile de redistribuție ale statului. Criza parlamentarismului își asociază, de asemenea, o criză a sindicatelor, ca aparținând aceluiași mecanism democratic tradițional de guvernare.

„Scurt-circuitarea parlamentelor se produce ca o caracteristică esențială a democrațiilor gestionare. (...) Acordul dintre partenerii sociali ar avea ca dezavantaj (...) faptul că se realizează «în detrimentul exigențelor unei reprezentări reale, mergând chiar împotriva legitimității și a controlului democratic.» (Reinhold Knoll & Anton Mayer, *Osterreichische Konsensdemokratie in Theorie und Praxis*, Wien, Bonhlaus, 1976, p.122 și 127).”

„Dacă unii au observat în mecanismele corporatiste mijloacele pentru o participare de tip nou, alții au sesizat excluderea maselor în folosul unui cartel restrâns. Dacă unii au descifrat în sistem o modalitate de control al activității organizațiilor private, alții au insistat, dimpotrivă, asupra degradării

înseși a conceptelor de stat și de interes colectiv, sub impactul feudelor care asediază statul ca să și-l împartă. Promovarea agențiilor guvernamentale independente produsă de însăși promovarea statului-negociator, accentuează acest fenomen de descompunere a centrului politic (...)" (Dogan, op.cit., p.199).

Tipologia negocierii și a conducerii politice occidentale

Profesorul Mattei Dogan construiește o tipologie originală a democrației, după modul de gestiune și de rezolvare a diferitelor interese din cadrul societății. Interesează mai puțin problema clivajelor sociale sau religioase, ca în tipologiile cu care ne-am obișnuit până acum în analizele de sociologie politică. Ceea ce e important pentru Dogan, este modul de soluționare a potențialelor conflicte de interese, modul de armonizare a puterilor în societate. Europa poate fi văzută astfel ca o aglutinare de state democratice structurate predominant parlamentar, "consociativ", "executiv" sau "gestionar".

Democrația parlamentară clasică ("democrația centrată pe parlament") este deja un tipar politic revolut și cu o eficiență socială îndoielnică. Problema majoră a democrației parlamentare este "proliferarea intereselor de partid" și a "mandarinatului guvernamental", adică transformarea societății dintr-una modernă, într-una de status, întemeiată pe ierarhia prestigiului și a funcției de tip prebendial cum ar spune Weber. În acest tip de democrație, cetățeanul are cuvânt numai în ziua alegerilor, iar societatea este profund divizată după geografia intereselor diferitelor grupuri politice ce o domină, arată Dogan. Democrațiile centrate pe parlament sunt instabile. Cazuri tipice în acest sens sunt Republica de la Weimar, cea de-a III-a Republică Italiană etc.

"Democrația consociativă" este acel tip de organizare social-politică în care grupările de interese profesionale și politice, cu orientări uneori divergente, reușesc să coabiteze într-o manieră acceptabilă. Aici domină negocierea intereselor între partide, între partide și corpurile sociale active ale societății. Problema acestui model de structurare este "pericolul oligarhiilor", anume acela că societatea riscă să fie guvernată de un "consorțiu de interese", din sfera politicului și din sfera marilor industrii (sindicate pervertite și patronate), și mai puțin de grupuri politice reprezentative pentru toată paleta de interese ale cetățenilor.

"Principiul consociativ se aplică, de fapt, în toate cazurile când elitele unor categorii sociale, profund impermeabile, ajung la o înțelegere pentru a-și armoniza interesele lor conflictuale la vârful piramidei. (...) constând într-o acomodare ce implică, la nivelul segmentelor sociale, atât organizare cât și autonomie, iar la nivelul oligarhiilor, dispoziția spre concesi reciprocă, recunoașterea dreptului de veto și regula proporționalității." (Dogan, op.cit., p.181).

"... Dezavantajele sistemului sunt legate de caracterul prea puțin democratic al jocului oligarhiilor, care sunt, în același timp, partizane și corporative." (ibidem, p.183).

Belgia și, parțial Olanda, sunt cele mai ilustrative "democrații consociative". Tot în acest tip, s-ar putea încadra și Austria, deși în această țară, ca și în Olanda, sistemul consociativ face tot mai mult loc unor mecanisme politice mai moderne.

"Democrația executivă" asociază unor guverne relativ puternice, care se bucură în proporții variabile de autonomie, o relativă implicare a cetățenilor în luarea deciziilor politice. Însă puterea crescută a executivului riscă să antreneze, arată Dogan, o "hipertrofie executivă", cazul

Franței, fapt care nu este atât de pregnant în alte "democrații executive", precum în cea britanică. În aceste guvernări poate predomina figura primului ministru, ca în Anglia, sau a miniștrilor, cazul Germaniei Federale din anii '70. Se pare, arată Dogan, că acest sistem de guvernare reușește o satisfăcătoare "asociere a intereselor (diferitelor grupuri din societate) cu procesele de luare a deciziilor" prin intermediul unor instituții specializate, adevărate interfețe între guvern și grupările de expresie socială (Dogan, *op.cit.*, p.188).

"Democrația gestionară" este unul dintre cele mai perfecționate mecanisme de guvernare în societățile occidentale contemporane. Este tipică formelor moderne de structurare corporatistă ale societății (neocorporatismului), iar principala ei calitate este aceea că reușește să "coboare" democrația la nivelul grupărilor sociale direct implicate în crearea valorilor, adică la nivelul corpurilor profesionale. Armonizarea intereselor în societate nu se mai face preponderent între partide, ci prin intermediul dialogului dintre corpurile profesionale. În acest fel sindicatele se regăsesc implicate în gestiunea societății în ansamblul ei, direct, prin promovarea intereselor slarial-industriale ale ramurii în care activează și indirect, prin negocierile purtate cu alte sindicate și organizații social-politice. Axul central al acestui complicat sistem este o putere executivă cu autonomie față de interesele de partid ajutată de către o administrație de stat corect proporționată, armonios descentralizată.

"Democrația gestionară răspunde mai bine condițiilor neocorporatismului.(...) Negocierea, consubstanțială funcționării neocorporatismului, este mai puțin

*indispensabilă la nivel politico-partizan decât modelul consociativ; ea implică cu prioritate organizațiile corporatiste. (...) Deși partidele sunt stăpâne pe putere și domină democrația în sistemul consociativ, procesul de decizie se realizează aici «în marile coalitii încheiate la nivelele inferioare: reprezentanții grupurilor de interes și birocrațiile sunt aici actorii principali.» Descentralizarea teritorială a numeroaselor decizii unge sistemul; o administrație dezvoltată, dar controlată servește ca adjuvant eficace pentru luarea deciziilor, într-un sistem politic degrevat de o parte din sarcini. Autonomia câștigată de executiv față de parlamente și partide garantează că sistemul posedă acel «centru politic eficace exterior birocrației» (...) «Dacă un asemenea centru n-ar exista, administrația ar risca să nu-și poată conserva nici autonomia, nici unitatea. Anumite grupuri ce se comportă ca clienți, pot dezvolta o influență atât de mare asupra diferitelor servicii încât sfârșesc prin a le coloniza complet. Administrația devine incapabilă să reconcilieze și să echilibreze aceste grupuri dominante ale căror revendicări contradictorii presează atunci direct asupra centrelor de decizie.»" (Almond și Powell, *Comparative Politics*, Little, Brown & Co, 1966 apud Dogan, *op.cit.*, p.189). (...)*

*Mulți autori au văzut în integrarea politică a marilor organizații profesionale mijlocul cel mai eficace de a le face mai «responsabile», cum s-ar spune, de a le îmblânzi." (Dogan, *op.cit.*, p.189).*